

ספר

אשר ליהודה

מערכות עיון מורחבות בסוגיות הש"ס
על כל הפרשיות בחמשה חומשי תורה

אשר בן הרב י. יהודה הכ"מ שטרסברג

שנת תשע"ד לפ"ק

פרשת וירא

שחיטה בקדשים ובחולין

"וישלה אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו". (כ"ב י)
 "מה עולה טעונה כלי אף כל טעונה כלי וכו', ועולה גופה מנלן דכתיב וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת והתם עולה הוא דכתיב ויעלהו לעולה תחת בנו". (זבחים צ"ז ע"ב)

דעת רש"י והרמב"ם שצריך כלי שרת

כתב הרמב"ם (פ"ד ממעשה הקרבנות ה"ז) "כל הזבחים אין שוחטין אותן לכתחילה אלא בסכין מכלי שרת ואם שחט בכל דבר ששוחטין בו החולין אפילו בקרומית של קנה כשרים" עכ"ל. מבואר בדברי הרמב"ם שני דברים, א'. שצריך כלי שרת לשחיטת קדשים, ב'. דכל הדין הזה שצריך כלי שרת הוא רק לכתחילה ובדיעבד אי"צ לא כלי ולא כלי שרת. וכ"כ במהר"י קורקוס בדעתו.

ומה שכתב הרמב"ם שצריך כלי שרת כן דעת רש"י ג"כ בזבחים שם שצריך סכין לשחיטה לאפוקי צור וקנה דכלי שרת בעינן.

המקור שצריך כלי שרת

וצ"ב היכן מבואר בפסוק שצריך כלי שרת, שהרי בפסוק רק מבואר שצריך סכין דכתיב מאכלת והיינו שצריך לשחוט דוקא בכלי וכמו שיש פסולין מחובר בסכין השחיטה כמו"כ צריך דוקא כלי [וכן באמת דעת התוספות בכמה מקומות כמו שיובא להלן]. ומהיכן הוציאו רש"י והרמב"ם שצריך כלי שרת.

ובאגרות משה (יו"ד ח"ב סימן ט"ז) כתב דס"ל לרש"י והרמב"ם דאין שום מעלה בכלי אם לא מצד כלי שרת, ולא מסתבר שהצריכה התורה סתם כלי וע"כ שצריך כלי שרת.

אמנם בספר זבחי צדק (זבחים מ"ז ע"א תוד"ה איזהו) כתב שלמדו כן ממה שנאמר לשחוט את בנו והמילים לשחוט את בנו מיותרות אלא שבא ללמדנו שהמאכלת היתה מזומנת

פרשת וירא • יט

לשחוט את בנו והיינו שהיתה מוקדשת לכך כדין כלי שרת. ובאבן האזל כתב שמקורם ממה שנאמר המאכלת בה"א הידיעה ומשמע המאכלת הידועה והיא המוקדשת לכך.

האם יש דין כלי מלבד הדין כלי שרת

ויש להסתפק לדעת הרמב"ם שצריך כלי שרת ואינו מעכב, באופן שאין לו כלי שרת אבל יש לו סתם כלי, האם יש דין לכתחילה לקחת כלי סתם שאינו כלי שרת.

דלדברי האגרות משה נראה ודאי שאין ענין בכלי כלל. ולדעת הזבחי צדק והאבן האזל י"ל שהם שני דינים נפרדים, דדין כלי לומדים ממאכלת, ומלשחוט את בנו או מה"א הידיעה דהמאכלת לומדים שצריך כלי שרת ואפשר לזה בלא זה, וצ"ע.

דעת ה"ר אפרים שא"צ כלי שרת

והנה בזבחים ריש פרק איזהו מקומן (מ"ז ע"א) מבואר במשנה "איזהו מקומן של זבחים קדשי קדשים שחיתתן בצפון פר ושעיר של יום הכיפורים שחיתתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון". ובתוס' כתבו "ה"ר אפרים היה מדקדק מכאן דלא בעינן סכין בשחיטה מדלא קתני שחיתתן בכלי שרת בצפון כדקתני גבי קבלה וקיבול דמן בכלי שרת בצפון". עוד ראייה הוכיחו התוס' שאין צריך כלי שרת מריש חולין (ג' ע"א) "כגון שבדק קרומית של קנה ושחט בה" ומדובר שם בקדשים. ועוד ראייה הביאו מפסחים (ס"ו ע"א) "שהיה כל אחד מביא סכיניו מתוך ביתו". הנה מוכח מג' מקומות אלו שלא צריך כלי שרת לשחיטה.

משמעות התוס' שכלי שרת מעכב

והתוס' חלקו על דברי ה"ר אפרים מכח דברי הגמרא בסוטה (י"ד ע"ב) שסכין מקדש לדם, ועי"ש שדחו ראיותיו, וחלקו וס"ל שצריך כלי שרת. ומשמע להדיא מדבריהם שכלי שרת מעכב בשחיטת קדשים ואינו רק לכתחילה, שהעמידו הגמרא בחולין שבדק קרומית של קנה שתקנו כעין כלי וכר"י ברבי יהודה דס"ל דעושינן כלי שרת של עץ משמע שסוברים שאינו רק לכתחילה אלא שמעכב.

הרי לנו שלוש שיטות בזה, דעת הרמב"ם ורש"י שצריך כלי שרת לכתחילה ובדיעבד אינו מעכב, ודעת ה"ר אפרים שא"צ כלי שרת [ובתוספות בחולין משמע שאף אם אין צריך כלי שרת, כלי ודאי צריך], ודעת התוספות עצמם בזבחים שם משמע שכלי שרת גם מעכב.

ביאור דעות הראשונים אם כלי שרת מעכב

ובדעת הרמב"ם שהוא רק דין לכתחילה כתב בראש יוסף (חולין ט"ז ע"א) משום שבקדשים צריך שנה הכתוב לעכב. ודעת התוס' שצריך כלי שרת ומעכב כתבו בזבחי צדק

כ • אשר ליהודה

ובמראה כהן (זבחים מ"ז ע"א) שמכיון שיש גילוי מילתא ששחיטה היא מהדברים שצריך כלי שרת שוב חוזר להיות דינו כקבלה וזריקה שכלי שרת מעכב בהם.

ביאור דעת הי"ר אפרים שא"צ כלי שרת

ובדעת הי"ר אפרים שא"צ כלל כלי שרת ביאר בשטמ"ק בזבחים (שם) דכיון ששחיטה שייכת גם בחולין אין כלי שרת מעכב בה. וביאור הדברים דשחיטת קדשים יסודה כדין שחיטת חולין.

אמנם הקשה באבן האזל שהרי חזינן שבשחיטת קדשים מעכבת כוונה לזביחה ואילו בחולין קי"ל שא"צ כוונה, הרי שמעכב בשחיטת קדשים מה שאינו בשחיטת חולין.

יסוד דין כלי שרת

ולכן ביאר באבן האזל שבדין כלי שרת מצאנו ב' אופנים, האופן הראשון שצריך כלי שרת הוא כדי לקדש הדבר כמו במנחה, האופן השני אם עושה עבודה שהיא שירות, דעיקר כלי שרת הוא במה שעושין בהם שירות כדכתיב אשר ישרתו בם בקודש, ובשחיטה אין שייך שניהם כיון שכבר נתקדשה הבהמה בקדושת הגוף וגם שחיטה אינה שירות כיון דשחיטה לאו עבודה היא.

יסוד דין כלי שרת בשחיטה

ויש לחקור לפי"ז לדעת הרמב"ם שלכתחילה צריך כלי שרת האם יסוד הדין לכתחילה הוא מצד האופן הראשון, דהיינו שצריך לכתחילה לקדש הדם ע"י השחיטה קודם קבלת הדם, או דלמא דיסוד הדין הוא מצד גוף מעשה השחיטה שצריך לעשותו ע"י הכלי שרת.

והנה בחידושי הרמב"ן חולין (ג' ע"א) הביא דעת הראשונים שלא צריך כלי שרת לסכין השחיטה וכתב ע"ז "ולא נהירא שהסכינים כלי שרת היו, ואי ס"ד לא בעינן כלי שרת בשחיטה היאך הסכינים קדושים ומקדשים, אלא היינו טעמא משום דהסכין למאי קאתי לקדשיה לדם בצואר הבהמה, וכיון דהדר מקדש לה בכלי שרת דקבלה בדיעבד לית לן בה" עכ"ל. ועי"ש שמסיק כדעת הרמב"ם שצריך כלי שרת לכתחילה ואינו מעכב בדיעבד.

ומבואר בדבריו שיסוד הדין כלי שרת לכתחילה בסכין הוא כדי לקדש הדם כבר בשחיטה, ובדיעבד כשר במה שמתקדש הדם בקבלה והוא כהצד הראשון שכתבנו. ובאמת משום שכיון ששחיטה לאו עבודה היא אין שייך לומר שיצטרכו כלי שרת לכתחילה מצד גוף מעשה השחיטה כיון שלאו דרך שירות הוא וכנ"ל.